

بیمه از نظر مدنی

«۱۶»

گرچه در مقابل این بیان میتوان گفت که واژه بیمه گر از دو کلمه بیمه و گر در زبان فارسی علامت صیغه مبالغه است و کسی که مصداق حقیقی این واژه شد یعنی مدام عملیات بیمه نماید طبق ماده ۱ و ۲ قانون تجارت شخص مزبور تاجر میباشد بنابراین غیر تاجری که مال را به بیمه قبول کند بیمه گر نخواهد بود و مشمول قانون بیمه نمیشد ولی این استدلال ضعیف بنظر میرسد و بطوریکه گفته شد غیر تاجر هم میتواند بیمه گر واقع شود همانطور که میتواند برات کشی کند و این عمل او نیز از حیث تشریفات و خصوصیات مشمول قانون تجارت خواهد بود.

قسمت دوم - مسئولیت بیمه گر

اساساً بیمه گر دارای یک وظیفه مشروط و غیر محقق میباشد و آن عبارتست از جبران خسارت یا تأدیه وجه در صورت وقوع حادثه یا انقضای مدت مقرر بین طرفین. برای اینکه بیمه گر موظف به جبران خسارت بیمه گزار باشد تنها حدوث حادثه‌ای که بیمه گذار را متضرر کند کافی نیست بلکه باید حادثه مزبور از حوادثی باشد که بیمه گر نسبت به خسارت ناشی از آن تعهد غرامت کرده است و بعلاوه باید حادثه مزبور از جمله خطراتی باشد که پوشش در مقابل آنها را قانون جایز شمرده باشد برای اینکه بیمه گذار بتواند مطالبه جبران خسارت یا تقاضای تأدیه وجه نماید باید ثابت کند که شرط انجام تعهد بیمه گر حاصل شده است یعنی هر گاه انجام تعهد بیمه گر منوط بانفاق حادثه‌ای بوده است باید ثابت نماید که حادثه مزبور اتفاق افتاده و نتیجه خسارتی باو متوجه گشته است و اگر انجام تعهد او برای زمان معینی بوده باید اثبات کند که موعد آن رسیده است. لازم نیست که خسارت مزبور مستقیماً بموضوع بیمه وارد آمده باشد بلکه مخارجی را که بیمه گذار برای حفظ موضوع بیمه نموده است بعهد بیمه گر میباشد (ماده ۱۵ قانون بیمه) چه گاهی این مخارج تا حدی زیاد است که اگر بیمه گر آنرا جبران نکند محققاً خسارت معتابهی به بیمه گذار وارد خواهد آمد.

خسارتی که جبران آنها بعهد بیمه گر میباشد عبارتست از :

- ۱ - خسارت وارده بموضوع بیمه از خطر مورد بیمه
- ۲ - خسارت مخارجی را که بیمه گذار جهت جلوگیری از توسعه خطر متحمل

شده است

۳ - خسارت تفدیه.

قره یکم - خسارت وارده بموضوع بیمه از خطر مورد بیمه این نوع خسارت موضوع اصلی قراردادهای بیمه میباشد بنا براین هر گاه موضوع بیمه دچار خطر مورد

بیمه گردد بیمه گر خسارت بیمه گذار را جبران نماید. ماده ۳۹ قانون بیمه سیگویه. «مسئولیت بیمه گر عبارتست از تفاوت قیمت مال بیمه شده بلافاصله قبل از وقوع حادثه با قیمت باقی مانده آن بلافاصله بعد از حادثه . . .» در ماده ۲۱ نیز چنین مقرر شده. «خسارت وارده از حریق که بیمه گر مسئول آنست عبارت است از.»

۱ - خسارات وارده بموضوع بیمه از حریق اگرچه حریق در نزدیکی آن واقع شده باشد.

۲ - هر خسارت یا تنزل قیمت وارده باموال از آب یا هر وسیله دیگری که برای خاموش کردن آتش بکار برده شده است.

۳ - تلف شدن یا معیوب شدن مال در موقع نجات دادن از حریق.

قانون بیمه فقط بدکر مسئولیت های بیمه گر در بیمه حریق اکتفا کرده است و حال آنکه مقتضی بوده نسبت بسایر بیمه ها نیز موارد مسئولیت بیمه گر را بیان کند و محل اختلاف باقی نگذارد. مثلاً در بیمه بحری چطور میتوان بیمه گر را مسئول خسارت ناشی از تلف یا معیوب شدن مال در موقع نجات از غرق ندانست و همینطور در سایر اقسام بیمه موارد مخصوصی هست که باید بیمه گر مسئول خسارت خاصی باشد اگرچه خسارت مستقیماً بر اثر خطر معین بموضوع بیمه وارد نشده باشد و برای حل اختلاف باید مسئولیت بیمه گر را همانطور که قانون در مورد خطر حریق بیان کرده در مورد بیمه های دیگر نیز نظر بوحدت ملاک سرایت داد و اینطور فرض کرد که قانون گذار ماده ۲۱ را بطور مثال بیان کرده و منظور این بوده که این قبیل خسارات ناشی از حریق و اینطور خسارات ناشی از سایر خطرات در اقسام دیگر بیمه اموال بعهدہ بیمه گر است.

بهر حال خسارت متوجه بموضوع بیمه ممکن است کلی باشد یا نسبی. خسارت کلی آنستکه موضوع بیمه بکلی غیر قابل استفاده شده و از حیز انتفاع و مالیت خارج شده باشد و خسارت نسبی آنستکه فقط در موضوع بیمه بر اثر توجه خطر تنزل قیمتی حاصل شده باشد.

فقره دوم - خسارت مخارج: مقصود از خسارت مخارج خسارتی است که بیمه گذار برای جلوگیری از سرایت خطر و توسعه ضرر متحمل شده است مثلاً در مورد بیمه از حریق بیمه گذار برای جلوگیری از حریق یا خاموش کردن آن وجوهی بمؤسسه آتش نشانی پرداخته است بدیهی است که باید بیمه گر این خسارت را جبران نماید چه درحقیقت این مخارج را بیمه گذار از روی حسن نیت برفع بیمه گر متحمل شده و میخواست است با این خرج جزئی از خسارت زیاد بیمه گر جلوگیری نماید و از طرف دیگر قانون او را مجبور باین کار کرده است (ماده ۱۵ - قانون بیمه) قانون بیمه گر را مسئول این خسارت میدادند و در قسمت اخیر ماده ۱۵ میگوید:

«مخارجی که بیمه گذار برای جلوگیری از توسعه خسارت مینماید

بر فرض که منتج به نتیجه نشود بعهدہ بیمه گر خواهد بود»

این نوع خسارت در بیمه ارضی نسبتاً کم ولی در بیمه بحری خیلی زیاد میباشد - مخارجی که بیمه گذار برای ترسیم موضوع بیمه میکند جزء این خسارت محسوب میگردد مثلاً هر گاه کشتی موضوع بیمه در دریا خراب شود و مدیر کشتی مخارجی برای تعمیر آن بنماید

بیمه از نظر حقوق مدنی

این مخارج بعهدہ بیمہ گراست و همینطور است هر گاه کشتی حامل کالا خراب شود و محصول آن را از آن کشتی خارج و بکشتی دیگر حمل کنند مخارج ناشی از بارگیری و باربندی کالای بیمہ شدہ بعهدہ بیمہ گر خواهد بود.

فقرہ سوم - تقدیہ :

تقدیہ فقط در مورد بیمہ های بحری پیش میآید و آن در موقعی است کہ ناخدا کشتی را در خطر بہ بیند و احتمال غرق آن برود و برای جلوگیری از این پیش آمد ناچار مقداری از محصول کشتی را بدریا بریزد و باین وسیلہ بخواهد کشتی و بقیہ محصول و مسافرین را نجات دہد بدیہی است کہ این اقدام او برفع کسانی است کہ نسبت بکشتی یا محصول آن ذینفع میباشند کسی کہ مالش بدریا ریخته شدہ باید بتواند جبران خسارت خود را مطالبہ کند ولی بطوریکہ دیدہ میشود این عمل یک طریقہ غیر منصفانہ نیست زیرا اگر از تمام اسوالی کہ در کشتی میباشد و متعلق باشخص مختلف است بیک نسبت بدریا ریخته شود بفرغی کہ تمام آن اسوال بیمہ شدہ باشد بھیچیک از بیمہ گران اجحافی نمیگردد ولی چون ہیچگاہ این طرز عمل معمول نیست و در حال اضطراب نمیتوان این رویہ را مجری داشت دیدہ میشود کہ نسبت بیک از بیمہ گران اجحاف میگردد و لذا برای احترام از این عمل غیر منصفانہ باید چنین گفت کہ خسارت مزبور بین تمام بیمہ گذاران اسوال محصول کشتی بنسبت اسوالشان بایستی تقسیم شود و ہر یک از آنها بہ نسبتی کہ ضرر کردہ است بتواند بہ بیمہ گر خود مراجعہ نماید و این طرز عمل وقتی مجری گردد کہ تمام اسوال محصول کشتی نزدیک بیمہ گردادہ نشدہ باشد و الا محتاج باینکار نخواہیم بود.

بالاخرہ ممکن است کہ بر اثر وقوع حادثہ و توجہ خسارت بموضوع بیمہ خسارت مزبور باموال اشخاص دیگری ہم سرایت کند چنانکہ غالباً در مورد بیمہ حریق پیش میآید در اینصورت اگر شخص متضرر برای جبران خسارت خود بہ بیمہ گذار مراجعہ نماید و از او مطالباتی بنماید باید دید کہ آیا بیمہ گذار میتواند در جواب شخص مزبور بیمہ گر را جلب نماید یا نہ ؟

در جواب این سؤال باید گفت اصولاً بیمہ گر در مقابل اشخاص ثالث مسئولیتی ندارد و بفرض اینکه بیمہ گذار خسارت شخص متضرر را بپردازد نمیتواند این خسارت را در تحت عنوان خسارت مخارج از بیمہ گر مطالبہ نماید - چہاگر برخلاف این فرض شود بیمہ گر ہمیشہ یک مسئولیت نامحدود دارد و این عمل مخالف با قسمت اخیر مادہ ۱۹ میباشد کہ میگوید : « در ہر صورت حداکثر مسئولیت بیمہ گذار از مبلغ بیمہ شدہ تجاوز نخواہد کرد . » گرچہ تشخیص میزان مبلغ بیمہ شدہ خیلی سادہ نیست ولی مطابق توضیحی کہ جناب آقای وزیر عدلیہ در جواب ایراد آقای دکتر جوان در مجلس شورای ملی دادہ اند (۱) مبلغی است کہ بیمہ گذار برای قیمت مال خود تعیین نمودہ مشروط بر اینکہ زیادتر از ارزش حقیقی آن مال نباشد .

۱ - صورت مشروح مذاکرات مجلس مورخہ ۲۱۶/۲/۷ شماره ۷۸۲ جلسہ ۱۰۱ دورہ ۱۰ تقنینیہ

بهرحال اگر فرض شود که خسارت بیمه گذار معادل با ارزش تمام مال باشد یا کمتر از آن باز اگر بیمه گر را بخواهیم مسئول خسارت اشخاص ثالث بدانیم مسئولیت او از این میزان تجاوز میکند و لذا باید از قسمت اخیر ماده ۱۹ اینطور نتیجه گرفت که بیمه گر مسئول این قبیل خسارت نمیباشد و اگر بیمه گذاری بخواهد در مقابل این نوع خسارت خود را بیمه دهد باید قرارداد مخصوصی با بیمه گر منعقد نماید که بموجب آن بیمه گر مسئولیت حقوقی او را در مقابل اشخاص ثالث بعهده بگیرد و این نوع قرارداد همان بیمه مسئولیت میباشد.

پس اگر در بیمه نامه حریق بیمه گر تعهد جبران این نوع خسارات را نکرده باشد نمیتوان او را مسئول دانست اگرچه مجموع خسارت بیمه گذار و شخص ثالث از مبلغ بیمه شده تجاوز ننماید.

از این قاعده اینطور نتیجه گرفته میشود که در مقابل اجاره خانه ای که در مقابل حریق بیمه شده است بیمه گر مسئول خسارات ناشیه از حرقی که به مستأجر متوجه شده نیست و یا اگر اموال منقول مستأجر بیمه شده باشد و در نتیجه حریق آنها عین مستأجره نیز بسوزد مستأجر نمیتواند بیمه گر را برای جبران خسارت موجد جلب نماید.

ولی در بیمه بحری رویه قضائی فرانسه اینست که هر گاه بیمه گر کشتی تعهد خسارات ناشی از غلط کاریها و خطاهای عمدی مدیر کشتی را نموده باشد هر گاه تصادم دو کشتی بر اثر این علت بوده است بیمه گر علاوه بر اینکه باید خسارت صاحب کشتی را جبران نماید مسئول خسارت اشخاص ثالث نیز میباشد.

قانون بیمه بیمه گر را مسئول خسارت شناخته ولی معین نکرده که تا چه اندازه ضرر را باید جبران نماید بعبارت آخری حداقل آنرا تعیین ننموده است و حال آنکه حداکثری برای آن قائل شده است و لذا مطابق این قانون کمترین خسارت مادی بیمه گذار قابل مطالبه میباشد و خسارات غیر مادی را نمیتوان بعهده او گذاشت مثلاً بیمه گذار بگوید بر اثر طوفانی که در دریا اتفاق افتاد بیشتر از هر کسی خسارتی باو رسیده است و از این باب وجهی مطالبه کند این مطالبات بی اصل که بیمه گر مسئول آنها نمیشود و با مطالبات جزئی که قابل مطالبه نیست و در بیمه نامه برقرار میشود با هم معافیت موسوم شده است.